

«حلقات»

درس 3

استاد: حجت‌الاسلام و المسلمین علم‌الهدی
آموزشیار: آقای عطایی

در درس های پیشین علمای اصول برای اثبات حجیت خبر واحد به کتاب، سنت و عقل استدلال کردند؛ در طول درس های گذشته دلایل مطرح شده از طریق کتاب و سنت بررسی شد. اکنون به دلایل عقلی مطرح شده در راستای اثبات حجیت خبر واحد خواهیم پرداخت که به طور کلی در دو شکل ارائه شده اند:

در شکل اول از ادله عقلی، با استفاده از منجزیت علم اجمالی، حجیت خبر واحد اثبات می شود و در شکل دوم، با استفاده از مقدمات دلیل انسداد، به حجیت خبر واحد می رسیم.

شهید صدر در این درس، ابتدا شکل اول استدلال عقلی را تبیین و سپس بیان می کند که به این استدلال دو اشکال شده است که یکی از آنها نقضی و دیگری حلّی می باشد. در پایان این درس، اشکال نقضی تبیین می شود و بررسی آن، در درس بعد صورت می گیرد.

دلالة العقل على حجية الخبر

و اما دليل العقل فله شكلان:

أ - الشكل الأول و يتلخص في الاستدلال على حجية الروايات الواصلة إلينا عن طريق الثقات من الرواة بالعلم الإجمالي و بيانه: انا نعلم إجمالاً بصدور عدد كبير من هذه الروايات عن المعصومين عليهم السلام، و العلم الإجمالي منجز بحكم العقل كالعلم التفصيلي على ما تقدم في حلقة سابقة. فتجب موافقته القطعية، و ذلك بالعمل بكل تلك الروايات التي يعلم إجمالاً بصدور قسط وافر منها.

و قد اعترض على هذا الدليل باعتراضين:

الأول - نقضي: و حاصله انه لو تم هذا، لامكن بنفس الطريقة إثبات حجية كل خبر حتى اخبار الضعاف لأننا إذا لاحظنا مجموع الاخبار بما فيها الاخبار الموثقة و غيرها نجد انا نعلم إجمالاً أيضاً بصدور عدد كبير منها، فهل يلتزم بوجوب العمل بكل تلك الاخبار تطبيقاً لقانون منجزية العلم الإجمالي؟

در درس قبل به آخرین پاسخ به اعتراض ردع سیره عقلا توسط آیات ناهیه از عمل به ظن که توسط شهید صدر (ره) داده شد پرداختیم و گفتیم که سیره‌ای که ادعا شده به واسطه آیات ناهیه، مورد ردع قرار گرفته است از دو حال خارج نیست؛ یا سیره متشرعه است یا سیره عقلا. اگر مراد، سیره متشرعه باشد این ردع کارساز نبوده و طبق شواهد تاریخی، بین متشرعین و اصحاب اهل بیت (ع) سیره عمل به خبر ثقه رواج داشته است. و اگر مراد، سیره عقلاست از آنجا که سیره عقلا بر عمل به خبر واحد یک سیره ریشه‌دار و عمیق است و در تمام مجالات زندگی عقلا جریان دارد شارع مقدس در صورت مخالفت، نمی‌تواند با اطلاق چند آیه این سیره ریشه‌دار را ردع کند؛ چرا که همواره باید ردع متناسب با مردوع باشد و در صورتی که مردوع، سیره ریشه‌دار و عمیقی است لازم است که ردع هم به صورت متعدد و صریح باشد.

نکته: سیره عقلا در تعابیر شهید صدر (ره) بر دو قسم است: سیره متشرعه و سیره عقلا. سیره متشرعه هم بر دو قسم است: سیره متشرعه بما هم متشرعه و سیره متشرعه بها هم عقلا. سیره متشرعه بما هم عقلا در حقیقت یک نوع سیره عقلایی است و تفاوت آن با سیره عقلا در فعلیت و عدم فعلیت است. سیره متشرعه بما هم عقلا عبارت است از سیره عقلایی که بر اساس شواهد تاریخی در میان اصحاب اهل بیت (ع) به فعلیت رسیده است و سیره عقلا در تقریب دوم عبارت است از میل عقلایی که ممکن است به فعلیت نرسیده باشد و نیازی به اثبات تحقق و فعلیت آن نیست. در تعابیر مشهور اصولیون، سیره عقلا عبارت است از سیره متشرعه بما هم عقلا؛ یعنی همان سیره عقلایی که در زمان معصوم (ع) و در مرأ و مسمع ایشان برقرار بوده است؛ اما در کتب اصولی، سابقه نداشته است که صرفاً به وجود میل عقلایی اکتفا شود؛ میلی که ممکن است در آینده به حوزه شریعت سرایت کند. بنابراین، تقریب دومی که ایشان در تبیین سیره عقلا مطرح کرده‌اند دیدگاهی جدید و مبتکرانه از سوی شهید صدر (ره) می‌باشد

Sco1: 6:04

تمسک به دلیل عقل در اثبات حجیت خبر واحد

شکل اول از دلیل عقلی بر حجیت خبر واحد

این دلیل در چهار مرحله تبیین می‌شود:

1. به طور کلی می‌دانیم بسیاری از اخباری که راویان ثقه برای ما نقل کرده‌اند، حاوی تکالیف شرعی است که از معصوم صادر شده است. شاید بتوان ادعا کرد از مجموع اخباری که ثقات نقل کرده‌اند حدود شصت و یا هفتاد درصد آنها حتماً از معصوم صادر شده است؛ بنابراین اخبار ثقات در مجموع، مفید علم اجمالی به وجود تکالیف واقعی است.
  2. از آنجا که برای ما دقیقاً قابل تمییز نیست که کدام یک از روایاتی که ثقات نقل کرده‌اند از معصوم صادر شده، به تفصیل نمی‌توانیم بگوییم که کدام تکالیف، تکالیف واقعی و کدامشان تکالیف موهوم است؛ بنابراین امکان انحلال علم اجمالی به علم تفصیلی وجود ندارد.
  3. علم اجمالی همانند علم تفصیلی، منجز است به این معنا که بر عهدهٔ عبد قرار گرفته و عبد در مقابل آن مسئول است؛ از این رو لازم است که نسبت به معلوم اجمالی نیز موافقت قطعی تحقق یابد؛ یعنی طوری عمل شود که اطمینان پیدا کنیم تکالیف حاصل از علم اجمالی را اتیان کرده‌ایم.
  4. موافقت قطعی با علم اجمالی امکان ندارد؛ مگر اینکه به تمام روایاتی که منجر به شکل‌گیری علم اجمالی شده‌اند ترتیب اثر داده و عمل کنیم و این روایات، همان اخباری هستند که ثقات برای ما نقل کرده‌اند.
- نتیجه: همه اخبار ثقات، واجب الامتثال بوده و باید به آنها عمل شود؛ به این ترتیب حجیت خبر ثقه به اثبات می‌رسد.

Sco2: 18:17

اشکال نقضی به شکل اول از دلیل عقلی

اگر بپذیریم که این دلیل عقلی صحیح است، آثاری بر آن مترتب می‌شود که خود مستدل نیز نخواهد پذیرفت.

تبیین اشکال

اولاً: شکی نیست که مجموعه اخبار ثقات، مفید علم اجمالی به تکالیف واقعی هستند؛ اما در حیطه ای گسترده تر

مطلق اخبار، اعم از اخبار ثقات و راویان مجهول و حتی اخبار راویان ضعیف نیز می توانند مفید علم اجمالی به

تکالیف واقعی باشند؛ زیرا هر چند که می دانیم بخش زیادی از آنها از معصوم صادر نشده اند؛ اما از طرفی هم می دانیم

که تعداد قابل توجهی از آنها نیز از معصوم صادر شده است.

ثانیاً: اگر گفته شود علم اجمالی، منجز است، تفاوتی نخواهد داشت که این علم، از اخبار ثقات حاصل شود و یا از

مطلق اخبار.

ثالثاً: اگر موافقت قطعی با علم اجمالی حاصل شده از اخبار ثقات، جز با عمل به تمام اخبار ثقات امکان ندارد،

همچنین موافقت قطعی با علم اجمالی حاصل شده از مطلق اخبار هم جز با ترتیب اثر دادن و عمل کردن به همه آنها

امکان پذیر نیست؛ بنابراین به حکم عقل، مطلق اخبار منجز بوده و واجب العمل می باشند.

به یقین نتیجه به دست آمده مورد قبول مستدل نبوده و تا کنون نیز هیچ فقیهی به آن ملتزم و پایبند نشده است؛ حتی

علمای اخباری نیز تمام اخبار را حجّت نمی دانند؛ بنابراین مستدل به شکل اول از دلیل عقلی باید در استدلال خود

بازنگری کند و در صورت عدم امکان اصلاح، از طرح آن دست بکشد.

Sco3:26:28

1. شکل اول از دلیل عقلی بر حجّیت خبر واحد در ضمن چهار مرحله تبیین می‌شود:

الف- اخبار ثقات مجموعاً مفید علم اجمالی به وجود تکالیف واقعی هستند.

ب- امکان انحلال علم اجمالی به علم تفصیلی وجود ندارد.

ج- علم اجمالی همانند علم تفصیلی، منجز بوده و لزوم موافقت قطعی دارد.

د- موافقت قطعی با علم اجمالی فقط از طریق عمل به تمام اطراف آن امکان پذیر است.

نتیجه: اخبار ثقات همگی واجب الامتثال بوده و حجّت هستند.

2. اشکال نقضی به شکل اول از دلیلی عقلی

همان‌طور که اخبار ثقات، مفید علم اجمالی می‌باشند مجموعه اخبار نقل شده از معصومین که شامل اخبار ضعیف هم

می‌شود می‌تواند مفید علم اجمالی باشد؛ بنابراین با توجه به علم اجمالی و لزوم موافقت قطعی با آن، باید گفت مطلق

اخبار، وجوب امتثال دارند. اما می‌دانیم که این نتیجه را حتّی خود مستدل به دلیل عقلی هم قبول ندارد.